

PŘÍSPĚVEK KE STABILIZACI SYSTÉMU VRATNÝCH LAHVÍ NA PIVO

Ing. KAREL PŮHONÝ

Klíčová slova: pivo, lahve, odpad, legislativa

1 ÚVOD

Skutečností je, že poslední velkou komoditou, balenou rozhodujícím způsobem do vratných obalů, je pivo. Balení piva do plechovek je spíše pro specifické konzumenty než pro spotřebu v domácnosti a PET lahve jsou okrajovou záležitostí. Pivovary jako celek udržují vratné sklo i přes občasné snahy velkých obchodních organizací tento systém narušit. V tom lze spatřovat rozdíl od druhé, zatím ještě také do zálohovaných lahví balené komodity, vína. Zde výrobci ustupují nepokrytým snahám zahraničních obchodních sítí přecházet na nevratné obaly všech typů. Proto jsou závody, kde se snaží vyhovět těmto požadavkům, balí víno do vratného a nevratného skla, PET lahví a nápojových kartonů.

2 PROČ VRATNÉ SKLENĚNÉ LAHVE

Důvodů, proč pokračovat v balení piva do vratného skla, je několik. Pro výrobce jsou samozřejmě nejdůležitější ekonomické. Ty na stránkách odborného tisku byly již dříve zodpovězeny, když se porovnávaly náklady na balení v alternativách vratných a nevratných obalů [1], kde jednoznačně vyzněly ve prospěch obalů vratných.

Tyto alternativy je možno ovšem posuzovat i ze širšího hlediska, jaké představuje analýza životního cyklu obalů (LCA). I ta, pokud je prováděna nezávislými zpracovateli, vyznívá ve prospěch vratných lahví.

Technologické důvody pro balení do skla hovoří v tom smyslu, že dosažení stejné bariérové účinnosti, jakou má sklo pro udržení jakosti piva, u PET lahví znamená nutné zlepšení nepropustnosti pro plyny a tím další zdražení.

Ekologické důvody sice vyjadřuje LCA, ale katastrofální dopad případného přechodu balení piva do PET obalů by tkvěl v dosahovaných objemech odpadů. Stačí si uvědomit, že přechodem pivních lahví na PET by odpady PET obalů stouply asi o 66 %, z dnešních 35 000 t/rok na 58 000 t/rok.

Na tomto místě je nutné si připomenout, že abnormální výskyt PET obalů v odpadech v posledních letech, burcující nyní trvale veřejnost, byl způsoben nárůstem plnění nealko nápojů do těchto obalů. Ovšem posuzujeme-li nárůst jejich spotřeby např. v letech 1995 až 1998, činí pouze 30 %, zatímco nárůst nevratných PET obalů byl 290 %. Z toho plyne, že nepříznivý stav nezpůsobila zvýšená spotřeba, ale přechod na nevratné obaly.

3 GENEZE ROZPADU SYSTÉMU VRATNÝCH OBALŮ

Na zhroutení systému balení minerálních vod do vratného skla koncem r. 1999 si můžeme ukázat hlavní příčiny.

Viditelné příčiny lze popsat takto:

1. Ve vyrovnaném oběhu zálohovaných obalů jeden nebo více výrobců nahradilo část zálohovaných obalů nevratnými obaly. Deklarována je snaha o rozšíření nabídky spotřebitelům.
2. Částečné nasycení poptávky zbožím v nevratných obalech má za následek snížení poptávky po stejném zboží ve vratných obalech.
3. Oběhový systém nepotřebuje již tolik vratných obalů a dochází k jejich hromadění.
4. Žádný z účastníků oběhu nechce mít tyto zásoby nepoužitelných obalů, neboť představují obnosy, které díky zastavení jejich oběhu nebudou propláceny.
5. Zamezení vzniku zásob řeší účastníci snižováním zálohy, čímž jednak odklání vracející spotřebitele na subjekty s původní výkupní cenou a současně snižují hodnotu svých případně nepoužitelných zásob.
6. Eventuální nepoužitelnou zásobu obalů se potom snaží uplatnit všichni účastníci (i obchod) v lepším případě jako nevratné obaly jejich naplněním stejným nebo jiným výrobkem a prodejem, v horším případě prodejem jako suroviny.

Tím je zálohový systém zlikvidován.

Skutečnou příčinou všech snah o přechod na nevratné obaly je maximalizace zisků především obchodních řetězců.

Výrobcům obecně odpadají investice náročných myček obalů, obchodní sítě pak skladovací prostory na prázdné obaly a manipulační pracovníci. U piva by ovšem při takovém přechodu šlo o výměnu plnicích, uzavíracích a návazně manipulačních zařízení na lahve a zdražení výrobku, jak bylo uvedeno, vlivem obalu. Je proto zřejmé, že zcela jednoznačný zájem o přechod na nevratné obaly má obchod.

4 PŮSOBENÍ SOUČASNÉ LEGISLATIVY NA OMEZENÍ RŮSTU NEVRATNÝCH OBALŮ

Podobně jako v jiných evropských zemích byl i v našem zákoně o odpadech uplatněn princip povinnosti zpětného odběru použitých obalů a dosažení určitých kvót využití tohoto odpadu výrobně – obchodní sférou (zák. č. 125/97, § 19 Sb. a násl. nařízení vlády č. 31/99 Sb. a vyhláška 338/97 Sb.).

Do 1. 1. 2001 mají výrobci a dovozci obalů zajistit, aby obalový odpad byl využíván ve stanoveném rozsahu a od 27. 1. 2002 ten, kdo uvádí obaly na trh, musí zajistit, aby obalový odpad odebíral.

Toto nařízení bude v praxi realizováno vznikem specializovaných organizací, přebírajících a zajišťujících tyto povinnosti výrobců za úplatu. Nedávné zhroutení systému vratných lahví u minerálních vod ukázalo, že vědomí výrobců, že budou přispívat na nakládání s použitými nevratnými obaly, nemělo na jejich rozhodování žádný vliv. Důvodem je způsob zatížení těchto výrobců.

Výrobci, eventuálně obchod, v tomto případě pouze platí určitý poplatek a veškeré organizační zajištění přebírá zmíněná specializovaná organizace. A ze zahraničí je známo, že pouhá forma poplatků znevýhodňujících určitý obal ovlivňuje rozhodování spotřebitelů minimálně. Svým způsobem to ukázaly i dražší PET obaly na minerální vody, kde vyšší cena nezabránila jejich vysokému prodeji ve srovnání s vratnými lahvemi.

5 PŮSOBENÍ SOUČASNÉ LEGISLATIVY NA TŘÍDĚNÍ A VYUŽITÍ OBALOVÉHO ODPADU

Výše uvedené specializované organizace, přebírající povinnosti výrobců, budou přispívat obcím na provozování tříděného sběru odpadů a jeho využití. Je známo, že dobrovolný tříděný sběr má svoje hranice účinnosti – u PET obalů se v místech sběru získává 15 až 20 % lahví z produkovaného množství a nelze předpokládat dramatické zvýšení ani další osvětou. Zbývajících 80 – 85 % končí většinou ve směsném odpadu a volné přírodě. Výrobci, kteří budou prostřednictvím specializovaných společností platit obcím pouze příspěvky za vyřazení materiálu, nezaplatí více než zmíněný podíl 20 % sebraných lahví.

Současná právní úprava a rovněž tak zatím zveřejněná chystaná úprava v připravovaném zákoně o obalech a obalových odpadech je proto neúčinná pro řešení nadměrně rozšířených obalů, jakými jsou v současnosti PET lahve na nápoje.

6 ŘEŠENÍ

Odstranit (nebo zmírnit) nátlak obchodu na výrobce k zavedení nevratných obalů u masově rozšířeného balení lze v nynější situaci pouze pomocí právních předpisů.

Teoreticky je možné použít několika způsobů:

1. Zavedení zákonné povinnosti udržovat určitý poměr vratných a nevratných obalů (kvotace). Při překročení limitovaného množství nevratných obalů jsou uplatňovány sankce.

Tento způsob se sice v některých zemích EU užívá, naráží však na úskalí v podobě obvinění orgánů EU z diskriminace nevratných obalů. Nelze jej pokládat za optimální i z toho důvodu, že neobsahuje mechanismy, které by nutily původce nevratných obalů úměrně s jejich nárůstem automaticky odstraňovat i negativní důsledky tohoto vývoje.

2. Zavedení poplatku na nadměrně rozšířené obaly s cílem dosáhnout odklon spotřebitelů ve prospěch vratných obalů. Tento způsob byl vyzkoušen např. zavedením poplatků na kartonové obaly na mléko v Dánsku a měl za cíl podpořit balení do vratného skla. Účinek však neodpovídal předpokladům.

3. Zálohování nevratných obalů pro využití (recyklaci).

Tímto způsobem lze dosáhnout vyrovnání negativního ekologického dopadu při nakládání s použitými nevratnými obaly s obaly vratnými. Pouze ekonomickou stimulací spotřebitele k vracení obalů lze dosáhnout vratnosti nad 60 %. Ve státech, kde byl tento způsob zaveden, zjistili, že je možné – ve spojení s osvětou – sebrat i více než 90 % obalů.

Zároveň se také kompenzují nevýhody vratných obalů pro obchodní síť, neboť i zálohování pro využití (recyklaci) organizuje výrobně-obchodní sféra na základě zákonné povinnosti.

Administrativně je tento systém odlišný od zálohování lahví pro opakované užití. Do systému, technicky zajišťovaného výrobcí a obchodní sítí, jsou místo výrobců v materiálovém toku zapojeny pouze subjekty, organizující svoz a využití odpadu, a pro řízení zálohování si výrobci a obchod vytváří organizaci centrálně obhospodařující finanční tok záloh, odměn za sběr a zisků za sebraný materiál.

Technicky je výkup lahví v zahraničí řešen většinou automaty, které identifikují obaly zařazené ve vratném systému pomocí čárového kódu a za přijatý obal, který je následně stlačen, vyplácí zálohu (minci nebo potvrzení pro prodejnu).

Jednou z podmínek účinnosti sběru je osvěta spotřebitelů. Tu by měly ve vlastním zájmu zajišťovat především obce, např. ve svých regionálních periodikách. Lze předpokládat, že do sběru by se zapojila více mládež a také sociálně slabší skupiny obyvatel.

7 KONSTRUKCE ZÁKONNÉHO OPATŘENÍ

K vyloučení obvinění z diskriminace určité skupiny obalů, např. PET lahví,

jestliže by se návrh vztahoval jen na tyto obaly, je nutné stanovit obecnější princip.

Tím může být určení limitního množství obalů určitého druhu, nesebraného v tříděném sběru, a proto se vyskytujícího ve směsném odpadu a volné přírodě.

S ohledem na různost způsobu vytěžování sběrné a svozové techniky – hmotností nebo objemy, je hranice stanovena v těchto dvou ukazatelích. Pro návrh zákona byla odvozena od výroby v r. 1995, kdy ještě neprobíhal rozpad zálohových systémů.

Návrh také podporuje užití obalů pro opětovné plnění tím, že stanovuje podíly těchto obalů ve výrobě, při jejichž dosažení budou výrobci a obchod zproštěni povinnosti zálohovat lahve pro recyklaci (pokud na ně bude tato povinnost vztahována). Např. bude-li na PET nápojové nevratné lahve obecně vztahována povinnost zálohování pro recyklaci, může být některý výrobce, užívající tyto obaly, zproštěn této povinnosti, bude-li produkce jeho výroby, balená do vratných lahví, dosahovat určené hranice.

Povinnost zálohovat pro využití a vykupovat za minimálně určenou cenu stanovené skupiny obalů by měla být zakotvena v zákoně. Vlastní nařízení, které obaly se staly nadměrně rozšířenou skupinou a další podrobnosti, by měl stanovit nižší právní předpis, např. nařízení vlády.

8 PROSAZENÍ DO PRAXE

Bylo by logické, aby uvedené zákonné ustanovení bylo zakotveno v připravovaném zákoně o obalech a obalových odpadech (paragrafované znění má být v červnu t.r.). To se však zatím na MŽP nepodařilo v připomínkách prosadit, a proto hnutí DUHA usiluje o začlenění této povinnosti do zmíněného zákona pomocí poslanecké iniciativy.

Toto úsilí je plně v souladu s postoji Českého svazu pivovarů a sladoven, jejichž pracovní skupina ve svých závěrech [1] uvádí: „Minimální podíl nevratných (jednocestných) lahví by měl být zajišťován předně ekonomickými nástroji, tj. znevýhodněním nevratných obalů tak, že v jejich ceně by měl být zahrnut poplatek za jejich sběr, recirkulaci a ostatní náklady spojené s ochranou životního prostředí“.

9 ZÁVĚR

Většina rozvinutých států má problémy spojené s nadměrným rozšířením nevratných nápojových obalů. Negativní důsledky tohoto jevu řeší zvláštními opatřeními, která mají za cíl snížit použití těchto obalů ve prospěch vratných obalů a maximálním způsobem vrátit použité obaly k využití.

Rovněž v ČR nastala kritická situace v odpadovém hospodářství s těmito

obaly. Současná ani zatím projednávaná nová legislativní opatření tuto situaci efektivně neřeší. Proto je žádoucí přijmout účinná zákonná opatření, která by dokázala sebrat a využít zmíněné obaly v rozhodných objemech a současně preventivně působila proti snahám na likvidaci zatím fungujícího systému vratných obalů na pivo.

Jedním z osvědčených způsobů je zálohování pro využití těchto obalů (recyklaci), které organizuje, jako zákonnou povinnost, výrobně-obchodní sféra za osvětové podpory zajišťované správními orgány.

Návrh takového opatření je v současné době prosazován do zákona o obalech a obalových odpadech pomocí poslanecké iniciativy.

Literatura

- [1] KRATOCHVÍLE, A.: Pivní lahve a obalový odpad. Zpravodaj českého svazu pivovarů a sladoven č. 3/2000

Příloha

NÁVRH HNUTÍ DUHA NA DOPLNĚNÍ VĚCNÉHO ZÁMĚRU ZÁKONA O OBALECH A OBALOVÝCH ODPADECH O ZÁLOHÁCH NA RECYKLACI A MINIMÁLNÍCH ZÁLOHÁCH

Zálohy na recyklaci

- PET obaly, skleněné obaly, plechové obaly, nápojové kartony, nápojové sáčky nebo jiné druhy spotřebitelských obalů na nápoje jsou výrobci, dovozci a prodejci povinni po použití zpětně odebrat, uhradit za ně minimálně stanovenou zálohu pro recyklaci a předat k recyklaci, pokud dojde ke splnění následujících podmínek:
 - množství nerecyklovaných obalů daného druhu přesáhne 60 kt nebo 500 000 m³ za rok počínaje rokem 2000 a současně
 - podíl opakovaně použitých obalů daného druhu z celkového množství tohoto druhu obalů od výrobců, v daném kalendářním roce uvedených na trh, nedosáhne v roce 2002 podílu 30 procent, v roce 2004 podílu 50 procent, v r. 2006 a dalších letech podílu 60 procent.
- Ministerstvo životního prostředí vyhodnotí plnění uvedených podmínek za uplynulý kalendářní rok vždy do konce dubna roku následujícího. U druhu obalů, kde došlo k naplnění obou podmínek uvedených v odstavci 1., uloží vláda svým nařízením povinnost uvedenou v odstavci 1. a to s platností od 1. 1. roku, který následuje po roce, kdy bylo hodnocení provedeno. Vládní nařízení o zálohách pro recyklaci stanoví dále výši zálohy na recyklaci a další podrobnosti.
- Výrobci, dovozci a prodejci jsou povinni plnit podmínky uvedené v odstavci 1. do dvou let od vydání nařízení vlády o zálohách pro recyklaci.
- Povinnost zavedení recyklační zálohy se nevztahuje na balení, v daném kalendářním roce uvedená na trh, u nichž podíl opakovaně použitých obalů daného druhu z celkového množství tohoto druhu obalů dosáhl v r. 2002 podílu 30 procent, v roce

2004 podílu 50 procent, v roce 2006 a dalších letech podílu 60 procent. Povinnost zavedení recyklační zálohy se na tato balení nevztahuje i tehdy, dosáhnou-li uvedeného podílu během dvouleté lhůty uvedené v odstavci 3.

Minimální zálohy

1. Prostá záloha na obaly pro opakované použití a záloha na recyklaci (dále jen zá-

loha) činí vždy minimálně 2 Kč za jeden obal.

2. V případě, že vratnost konkrétního druhu obalu pro opakované použití nebo jednorázového obalu zálohovaného recyklační zálohou nedosáhne během uplynulého kalendářního roku devadesáti procent, budou zálohy zvýšeny v průběhu následujícího roku nejméně o padesát procent původní částky.

3. Výše záloh je zřetelně vyznačena na etiketě každého jednotlivého obalu pro opakované použití nebo jednorázového obalu zálohovaného recyklační zálohou.

Autor článku není členem hnutí DUHA.

Do redakce došlo 5. 4. 2000

Půhoný, K.: Příspěvek ke stabilizaci systému vratných lahví na pivo: Kvasný Prum. 46, 2000, č. 7–8, s. 199

V příspěvku jsou diskutována rizika současného trendu zavádění nevratných lahví do oběhu. Současný stav legislativy včetně platných novelizací řeší situaci jen částečně a je třeba sáhnout k dalšímu zpřesnění. V příloze k článku je prezentován návrh hnutí Duha na doplnění Zákona o obalech a obalových odpadech o zálohách na recyklaci a minimálních zálohách.

Půhoný, K.: Contribution to Stabilization of the System of Returnable Beer Bottles. Kvasný Prum. 46, 2000, No. 7–8, p. 199

The article discusses the risks of the contemporary trend introducing one-way bottles into circulation. The actual legislative order including its valid novels answers the problem

just partially so it needs to be defined with more precision. The work in its enclosure presents a proposal of the „Duha“ movement for to complete the Act on Packages and Packing Waste by deposits for recycling and by the minimum deposits.

Půhoný, K.: Beitrag zur Stabilisierung des Systems der Mehrwegflaschen für Bier. Kvasný Prum. 46, 2000, Nr. 7–8, S. 199

In dem Artikel werden die Risiken des gegenwärtigen Trends der Einführung von Einwegflaschen in Umlauf diskutiert. Der gegenwärtige Stand der Legislative inkl. der gültigen Novelisationen bedeutet nur eine teilweise Lösung der Problemsituation; man sollte daher präzisere und klarere Formulierungen anstreben. Als Beilage des Artikels wird der Entwurf der Bewegung „Duha“ (Regenbogen) zur Ergänzung des Gesetzes über

Verpackungen und Verpackungs-Abfälle angeführt, und zwar zu den Themen Pfand auf Rezyklation und Minimalpfand.

Пугоны, К.: О возможностях стабилизации системы обратимых пивных бутылок. Kvasný Prum. 46, 2000, No 7–8, стр. 199

Автор занимается вопросом, какой риск может быть связан с нарастающим трендом введения необратных бутылок в товарооборот. Современное состояние законодательства, включая внесение дополнений к законам, ситуацию вполне не решит – необходимо принять дальнейшее уточнение. В приложении статьи текст Предложения движения Duha для дополнения Закона о упаковке и отходах из упаковок и авансы на рецикляцию и минимальные авансы.